

Ma ASSUMPCIÓ ZAPATA

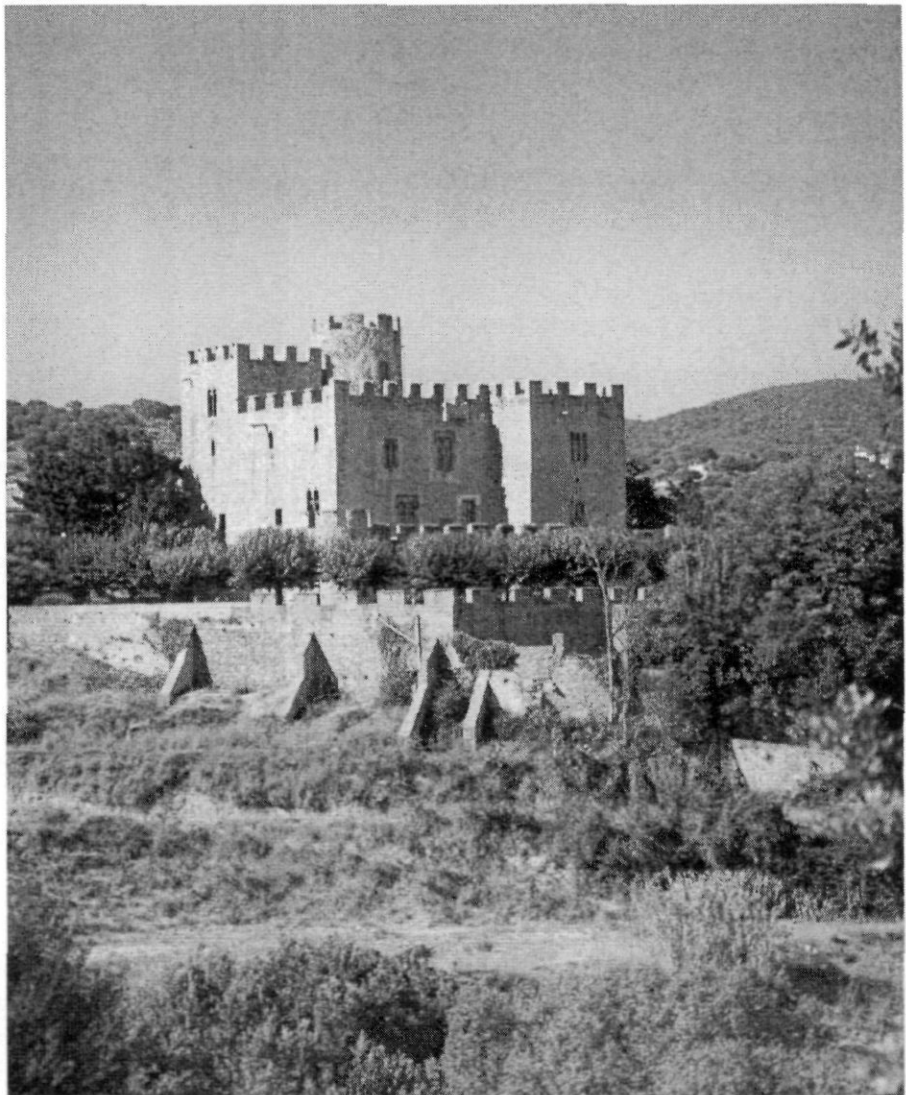
la baronia desbosch del maresme. Una jurisdicció feudal en l'edat moderna (II)

El domini de l'aigua, els molins,
les ferreries i la venda d'aliments

Al domini directe de l'aigua que té el senyor s'hi afegeix el destret dels molins.

A partir dels plànols del segle XVIII veiem la ubicació dels molins i la seva relació amb la Riera d'Argentona i el subministrament d'aigua als recs. A finals del segle XVI, principis del XVII, comencem a trobar arrendaments per cedir l'ús dels diferents molins. Però, al final de l'edat moderna, el domini útil dels molins d'Argentona havia passat a mans de grans propietaris, sobretot residents a Mataró, que deixen de pagar el cens al senyor.

La farga de destret suposava un monopoli jurisdiccional que obligava els habitants d'un lloc a adquirir i reparar les eines a la ferreria del senyor i a pagar un cens anual o lloçol. Els lloçols es pagaven bàsicament fins al segle XVIII en quantitats d'ordi, espelta, vi most i remost, garbes i formatges. El cobrament dels lloçols a la baronia Desbosch no només es mantingué, sinó que augmentà durant l'edat moderna. Els senyors de la baronia eren senyors de les ferreries de destret de Vilassar i d'Argentona; i defensaren aquest monopoli, evitant que es construïssin altres ferreries a Premià i a

Cabrils. Així, fins al segle XVIII s'allarguen les causes que promouien, per una banda, els síndics de Vilassar i, per altra, els nobles i els ferrers de Vilassar, per tal d'evitar que es construís una ferreria a Cabrils. Però, a finals del segle

XVIII hem d'entendre que ha acabat aquest destret, ja que el ferrer de Vilassar paga lloguer per la ferreria, i cobra la feina que fa als amos del castell.

L'altre monopoli important que ostentaven els senyors era el

Castell de Vilassar
de Dalt. Fotografia
de Jordi Guerrero

de venda de carn, peix, pa i vi. A mitjan del segle XV, els nobles reben diferents privilegis reials al respecte. Aquest dret, molt cobejat per les universitats, suposava un control sobre la distribució de productes bàsics d'alimentació, els seus preus i l'arrendament de les fleques, botigues i tavernes on es venien. Al segle XVII, els síndics

El domini directe de l'aigua és reivindicat durant tota l'edat moderna pels possessors de la jurisdicció senyorial, però també pels mateixos usuaris i pels síndics de les universitats que pretenen que la possessió de l'aigua és una regalia, és a dir, propietat del rei

de Vilassar ja havien obtingut els monopolis de fleques, carnisseries, taverna i altres, i en treien sucoses rendes arribant al 95% dels ingressos totals de la Universitat. De la mateixa manera, a finals del segle XVI trobem el Comú d'Argenton arrendant fleca i taverna als mateixos taverners que havien arrendat en altre temps els Desbosch. Sembla ser que aquests taverners prefereixen el senyor noble que els dona més llibertat, o si més no així ho expressen en les declaracions de la causa entre els síndics del municipi i les pubilles de la taverna Moner.

Els dominis i els censos

La propietat feudal estava sotmesa a la tradicional divisió de dominis: el domini directe i el domini útil. El domini directe de la terra generava rendes per la cessió del domini útil, a més del dret de cobrament de lluïsmes per tots els traspassos de la propietat. La

successiva actualització dels drets senyorials sobre la terra es feia a través dels capbreus. El seguiment dels processos de capbreus i de les causes de capbrevació, que es movien quan l'emfiteuta no estava d'acord amb la confessió o senzilla ment es negava a capbrevar, donen la idea dels períodes de refermament de l'acció senyorial.

Durant l'edat moderna es mantenen els censos que s'havien cobrat durant l'edat mitjana, encara que observem la tendència a conversió en censos fixos, la seva unificació, i la reconversió en el seu equivalent dinerari. Continuen les prestacions en metàl·lic per drets feudals i mals usos, el manteniment dels lloçols i la part del delme. I s'incrementa la pràctica del cobrament d'entrada en espècies o en metàl·lic; així com els enfraquiments individuals i col·lectius.

Uns dels aspectes a destacar en els llevadors dels censos de l'edat moderna són les reduccions i les conversions. Des del segle XIV trobem expressades sobretot la conversió de parts de collita a quantitats fixes de blat; potser per la dificultat de calcular les parts de la collita i cobrar els esplets. Però aquesta conversió seria l'efecte devaluador dels censos, que es mantindrien durant tota l'edat moderna, mentre els preus pujaven de forma considerable. Efectivament, els censos denoten una forta disminució, sobretot per la seva pèrdua de valor, ja que se segueixen pagant els productes al mateix preu en el segle XVII i en el XVIII, malgrat que el preu del blat d'un segle a l'altre s'havia doblat.

Per altra banda, durant tota l'edat moderna, és evident la reiterada resistència al pagament dels censos, tal com ens mostren les constants reclamacions que fan a aquest respecte els senyors de la

baronia. Resistència que té com a fons la situació de crisi, però també l'interès per part dels propietaris de la prescripció dels censos. Així, a inicis del segle XVIII, diversos processos per impagats acaben amb actes de penyorament i amb l'inventari dels béns dels deutors.

Plets per les aigües

El domini directe també s'estenia a la plena propietat de l'aigua, que originava establiments i censos. Durant l'edat moderna el cens per l'aigua es manté, i a mitjan del segle XVI s'incrementa el nombre d'establiments. Recordem que l'aigua era necessària per al funcionament dels molins i per a la creixent agricultura de regadiu. Fins al segle XVIII trobem registrats propietaris que paguen censos per l'aigua. Aquests censos consisteixen en una entrada i un cens anual, en els que s'alternen gallines i pollastres, amb quantitats en metàl·lic. Aquest domini directe de l'aigua és reivindicat durant tota l'edat moderna pels possessors de la jurisdicció senyorial, però també pels mateixos usuaris i pels síndics de les universitats que pretenen que la possessió de l'aigua és una regalia, és a dir, propietat del rei. En els plets que originen aquests conflictes s'arriba a discutir sobre el concepte d'aigua pública i privada; argumentant la part noble que l'aigua pública és la que discorre de forma natural fins al mar, sense necessitat d'obres de canalització fetes per l'home. Per tant, segons aquest argument, Vilassar no tindria aigües públiques, i totes serien propietat del senyor.

Les rendes eclesiàstiques i senyorials

Dins les rendes que originava la jurisdicció senyorial no podem oblidar les anomenades rendes

eclesiàstiques. La principal renda eclesiàstica que va repercutir en els censos fou el delme. A la baronia Desbosch el dret de cobrament del delme derivava dels feus o jurisdiccions compartides heretades dels Sant Vicenç. Els delmes estudiats són el d'Argentona, el delme comú de Vilassar, i l'anomenat de Colomers o Colomerenc, que suposava una duplictat de delmes en el mateix terme.¹ Per altra banda, els beneficis eclesiàstics originaven en el territori una font de rendes perpètuas, i la base d'inversió de capitals al voltant dels censals.²

L'evolució de la renda senyorial actualment ha estat objecte de diversos estudis; però, sovint les fonts a partir de les quals s'han fet aquests presenten seriosos inconvenients. Afortunadament, aquesta investigació, afegeix als llevadors i capbreus, que són la relació dels censos que s'haurien de pagar; sèries de comptabilitat en les que podem analitzar períodes en els quals els censos no es cobren, períodes en què es cobren els censos endarrerits; i la resta de conceptes d'entrades i sortides que constitueixen l'autèntica comptabilitat de la baronia. Aquesta comptabilitat ens mostra com el pagament de censos s'havia endarrerit, i en certa manera l'increment en les entrades venia donat per la posada al dia del cobrament. Un cop recuperada de la contingència de la guerra i la crisi, la renda senyorial, durant el segle XVIII, va experimentar una tendència a l'alça. Al darrer quart del segle XVIII, el moviment comptable denota increment i manteniment d'aquestes rendes. Pel que fa al segle XIX, si a nivell general s'afirma el fet de la caiguda d'aquestes rendes degut a la resistència al pagament i, sobretot, al canvi de conjuntura, les rendes de la baronia a mitjan de segle semblen experimentar

una pujada considerable.

Durant tota l'edat moderna a la baronia Desbosch, les estructures feudals es conservaren en la divisió de la propietat en dominis, en els sistemes de cessió del domini útil, i en l'esperit del dret consuetudinari i escrit. Els termes dels castells de Vilassar i de Sant Vicenç, antiga senyoria de Sant Vicenç, posteriorment baronia Desbosch, es mantingueren units sota la jurisdicció senyorial fins al final de l'edat moderna, malgrat els successius intents de recuperació de la juris-

dicció reial, per part dels síndics de Vilassar i d'Argentona, a través d'innombrables plets duts a la Reial Audiència. Fins i tot, les dues guerres (la civil i la guerra dels Segadors) tornen a donar als senyors de la baronia la jurisdicció de ple dret.

La pervivència dels censos

Les estructures feudals persistien en el funcionament de les institucions naixents, com els municipis (en aquest cas els de Vilassar i Argentona), que no aspiraven a acabar amb elles, sinó a fer-se amb

Castell de Burriac.
Fotografia de Jordi
Guerrero

1. IV Congrés de la CCEPC, Vic febrer de 2004.

2. El censal era una institució semblant a les hipoteques actuals. Suposava la cessió d'un capital a canvi d'una renda anual que es garantia en general sobre un bé moble.

el seu control. De la mateixa manera, les rendes feudals es mantingueren fins a la implantació del règim liberal. I així, observem com en ple segle XX continuen vigents els drets dels censos. Tanmateix, el reforçament del règim feudal no impedí que part important d'aquestes rendes passessin a mans dels propietaris del domini útil. Ni tan sols quan la baronia entrà a formar part d'un conjunt de rendes sota les mans dels marquesos de Moya, membres de l'alta burgesia residents a Barcelona.

La societat que estudiem és una societat, que encara que mostra mobilitat en el seu interior, segueix jerarquitzada i marcada pel privilegi. Dins d'aquesta societat, el règim senyorial no solament es manté sinó que es reforça. Per una banda, les classes emergents, com la burgesia i la menestralia, sobretot de la ciutat de Mataró, seran un element decisiu per a la caiguda del sistema d'Antic Règim, erosionant la renda i el règim senyorial, i suplantant les velles classes privilegiades. Per altra banda, és evident el fet que el creixement econòmic i el desenvolupament del capitalisme es produeixen encara sobre les bases dels contractes emfitèutics i de rabassa morta.

La influència de Mataró com a capital, que si bé no tingué reper-

cussions pel que fa a la incorporació de la totalitat del territori "sota el suau jou reial", suposà l'accés a les propietats que eren sota el domini directe dels Desbosch per part de la burgesia matoronina, repercutint així en el canvi de l'estructura de la propietat. A la llarga, aquesta burgesia seria un important element d'oposició contra el domini directe dels senyors. La resistència al règim senyorial també procedia de la mateixa base camperola, que amb la seva resistència passiva, deixava la renda sense ingressos i sense base legal, ja que els censos prescrivien per llei després de 30 anys de no ser pagats o reconeguts.

Així mateix, les classes emergents, encara que es nodrien amb les rendes feudals, plantaven cara al senyor del domini directe. Aquestes últimes seran les que propugnaran el benefici social i econòmic que comportava la fi de la divisió de dominis durant la legislació liberal. Aquesta doble resistència fou també un factor erosionador constant i que s'afegia a les diferents conjuntures de crisis econòmiques. I no podem oblidar els síndics dels municipis de Vilassar i Argentona, que provenint de la pagesia enriquida, pledejaven sovint per la jurisdicció reial, que els donava l'accés als

monopolis i a l'administració de justícia menor.

Conclusions

La baronia Desbosch al final de l'edat moderna ens mostra uns canvis socials i econòmics importants, que porten de l'economia d'autoconsum a un sistema capitalista del benefici, i de la piràmide social feudal al creixement de la burgesia i la menestralia dins el món dels negocis i les esferes de poder polític. Aquests canvis es produeixen dins les estructures feudals, a vegades en contra d'elles i, a vegades (la majoria), adaptant-se al seu funcionament. En el moment final de l'Antic Règim desapareix la divisió típica de la propietat feudal. El domini directe va a parar en molts casos a mans dels antics senyors útils. Els contractes emfitèutics i de rabassa morta passen a ser arrendaments curts. Les rendes feudals sense base legal desapareixen. La configuració del territori, tant des del punt de vista de l'estructura de la propietat com de l'ascens de les noves capes socials ha canviat substancialment, però ha canviat principalment gràcies a tot el llarg període de rendes feudals i del vell sistema de cessió de l'ús de la terra. És a dir, de la pròpia evolució de la baronia senyorial.

JOIERIA - RELLOTGERIA

LLIMONA

Piles, corretges
i petites reparacions al moment
Pressupostos sense compromís
Regals aniversari

Carrer Gran, 51 - Tel. 93 797 16 23 - ARGENTONA

fruites

SERVEI

A

**DOMICILI
GRATUÏT**

Carrer Gran, 12 • Tel. 93 756 12 83 • ARGENTONA